

LŐRINCZNÉ DR. BENCZE EDIT

főiskolai tanár, habil.

Kodolányi János Egyetem, Jól-léti Társadalom Intézet, Székesfehérvár
professor, Kodolányi János University, Institute for Social Well-being
Székesfehérvár, Hungary

ORCID: 0000-0003-1845-1852

email: lbedit@kodolanyi.hu

HORVÁTORSZÁG GAZDASÁGI TALPRAÁLLÁSÁNAK ÉS AZ EURÓ BEVEZETÉSÉNEK DILEMMÁI

*THE DILEMMAS OF CROATIA'S ECONOMIC RECOVERY AND THE
 INTRODUCTION OF THE EURO*

ABSTRACT

Compared to the other states joining the European Union in 2004, in Croatia the economic and political transformation process has been initiated rather late and all the structural changes have just been partially implemented. In the long run, however, the country's economy was the best performing in the Western Balkans and Zagreb was able to fulfil the EU economic criterion to have a functioning market economy and the capacity to cope with competitive pressure and market forces within the Union. Despite these improvements the reforms came to a halt at an early stage in 2009 due to the economic crisis. Croatia has painfully recovered for more than six years from the crisis, largely due to the absence of anti-cyclical government measures. In 2015, the Croatian economy entered a period of slow but rather steady recovery. The increase in economic resilience was already visible during the COVID19 crisis, after which the Croatian economy strongly recovered, with GDP reaching prepandemic level already in 2021. Croatia no longer had macroeconomic imbalances due to progress in numerous indicators, from pay rises, employment growth to public debt reduction and a drop in unemployment, to which activities of the euro introduction strategy also contributed.

While the process of Croatia's EU accession took almost 8 years, it is increasingly likely that the process of adopting the euro from the moment of joining ERM2 to the full membership in the euro area will be reduced to the shortest possible period, likely 2,5 years. After fulfilling normative and numerical Maastricht criteria and gaining strong political support of European institutions, the euro will become the official Croatian currency on 1st of January 2023 resulting in an enlargement of the euro area to 20 countries.

Kulcsszavak: makrogazdaság, kritériumok, konvergencia, ERM-II, euró

Keynotes: macroeconomy, criteria, convergence, ERM-II, euro

1. Bevezetés

A 2008-as gazdasági válságból az Európai Unió országainak túlnyomó része viszonylag gyorsan talpra állt, új és erős növekedési ciklus vette kezdetét, mely megeremtette a tartalékokat és a fiskális kapacitást egy újabb gazdasági recesszió idején a beavatkozáshoz, melyre a COVID 19 válsághoz kapcsolódóan került sor. Néhány uniós államban azonban a krízis hosszútávra nyúlt és Horvátország ezen országok közé tartozott. A nyugat-balkáni állam lassú talpra állásának hosszú távra, az önállóvá válás időszakáig visszanyúló okai vannak, s szerepet játszik benne a kilencvenes évek háborúja, valamint az eközben felemás módon végrehajtott demokratikus átalakulás és piacgazdaság kiépítésének visszasságai. Utóbbi a felszínen megvalósult, de az állam hosszú ideig meghatározó szerepet játszott a gazdaságban, a privatizáció a pártállami elitnek kedvező módon ment végbe és a nagy strukturális reformok elmaradtak vagy hiányosan kerültek bevezetésre. Mivel a gazdasági konszolidáció csak részlegesen valósult meg, a belső gazdasági nehézségek a külső válság következtében felerősödtek és ezért a belső problémák miatt a válság hosszabb, a kiigazítás költségesebb és lassúbb folyamat volt, s ezáltal 2008 után mély recesszió jellemezte a horvát gazdaságot.¹¹

A 2000-es években Horvátország makrogazdasági mutatói pozitív mérleget mutattak, s a látszólag stabil állam egy főre jutó reál GDP-je 2002 és 2008 között évi átlagban 4,5%-kal nőtt, mellyel elérte az EU átlag 63%-át. A gazdasági növekedés hátterében azonban a belső fogyasztás bővülése, a kevés működtetőke, a turizmusra épülő egyoldalú gazdasági szerkezet (a turizmus a GDP 20%-át teszi ki), az olcsó hitelek, a magánbefektetések, és olyan iparágak megerősödése állt, melyek termékei nem a kereskedelmi forgalom részeként eredményezték a gazdaság bővülését, így nem csoda, hogy a válság hatására a gazdasági növekedés már 2008-ban 2,1%-ra mérséklődött, s 2009-ben ténylegesen negatív irányt vett, amikor is -6,9%-ra süllyedt.²

A 2008 előtti növekedés motorjai nem tudták az állam versenyképességét biztosítani, az hosszú távon fenntarthatatlanná vált. A visszaesés mindenképpen bekövetkezett volna, a válság csupán felszínre hozta a horvát gazdaság és társadalom strukturális problémáit. A recesszióval súlyosbított későn megkezdett és be nem fejezett reformoknak, a részlegesen megvalósuló strukturális átalakulásnak, a ciklikus gazdaságpolitikának és a gyenge gazdasági diverzifikációnak köszönhetően Horvátország hosszantartó és mély válságba került, és csak 2015-től állt méréselt növekedési pályára.³

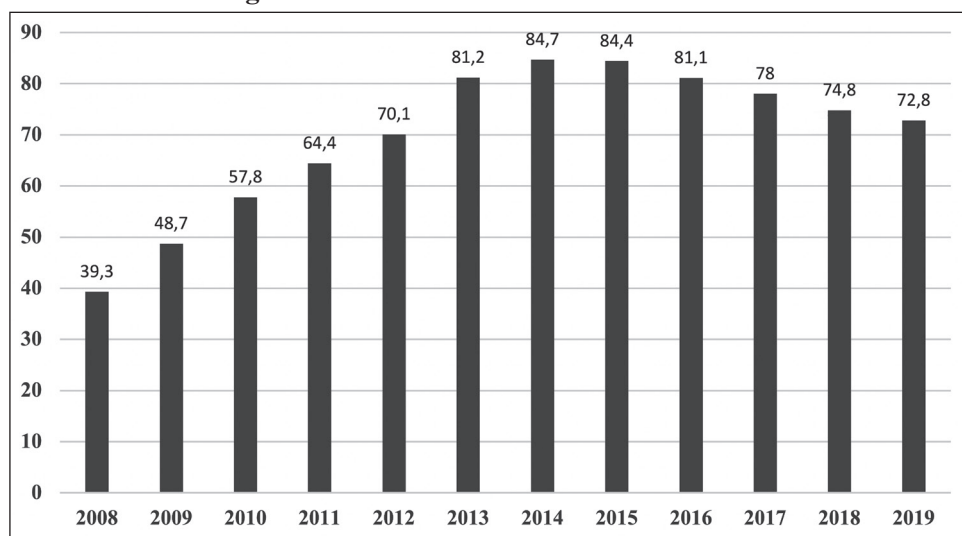
A tanulmány célja a 2008-as elhúzódó válság után bekövetkező gazdasági felülbuzulás fő összetevőinek és a horvát kormányzat gazdasági reformtörekvéseinek ábrázolása, majd a COVID-19 okozta recesszió és az utána következő gyors talp-

raállítás bemutatása, mely szabad utat nyitott az euró bevezetésének. Az esszé arra a kérdésre keresi a választ, hogy melyek voltak a horvát gazdaságpolitika legfőbb sajátosságai és eredményei, milyen alapvető változások eredményezték a kedvező makrogazdasági mutatókat. Igazolni kívánja, hogy ezek állnak a háttérben az euroövezeti tagság elnyerésének, mindamelllett azt is vizsgálja, hogy milyen előnyökkel jár az Európai Unió számára, hogy Horvátország lehet a 20. olyan állam, mely az idén éppen fennállásának huszadik évfordulóját ünneplő eurót használhatja a kuna helyett. A rendelkezésre álló szakirodalom elsősorban a Horvát Statisztikai Hivatal, a Nemzeti Bank és a horvát kormány honlapja, továbbá az Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Parlament hivatalos dokumentumai, mint angol és horvát nyelvű primer források kerültek felhasználásra.

2. A horvát gazdaság a két válság közötti időszakban

Horvátország mintegy hat évig tartó recesszió után lábalt ki a gazdasági válságból, melyben a korábban említett strukturális problémák mellett meghatározó szerepet játszott a kormány elhibázott prociklikus gazdaságpolitikája.

1. ábra: A horvát államadósság 2008-2019
Figure 1: Croatian national debt 2008-2019

Forrás: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2008–2018 adatai és Croatian National Bank: Statistics Statistics – HNB alapján saját szerkesztés

A 2008-ig tartó fellendülés időszakában az ún. kvázi-keynesiánus módszer alapján a megszorítások helyett a gazdasági expanziót és gazdaságélénkítést helyezte

előtérbe, vagyis az adókat csökkentette, míg a közkiadások nőttek ezzel fokozatosan eladósítva az államot, melyet alátámaszt, hogy az államadósság a 2008. évi 39,8%-ról 2014-ben 84,7%-ra nőtt. A gyenge belső gazdaság tovább csökkentette a felhalmozott adósságállomány visszafizetésének esélyeit, s ez, mint egy gazdasági spirál a válság további mélyülését és az állam sebezhetőségének növekedését eredményezte. Ráadásul a recesszió idején – amikor a legnagyobb szükség lett volna a gazdaság élénkítésére – a horvát kormányzat fiskális megszorításokat vezetett be, s ezen anticiklikus kormányzati intézkedések hiánya jelentős mértékben hozzájárult az elhúzódó válsághoz.⁴ A 2008-as válság időszakában mind a költségvetés hiánya, mind az államadósság tartósan átlépte a stabilitási és növekedési paktumban lefektetett, a bruttó hazai termék (GDP) 3, illetve az államadósság 60%-ában megállapított küszöbértéket, ezért egyrészt csökkentése alapvető prioritásként fogalmazódott meg az ország Stratégiai Fejlesztési Keretprogramjában és reformterveiben, másrészt a Bizottság javaslatára a Tanács 2014-ben túlzottdeficit-eljárást indított Horvátország ellen.⁵ A központi költségvetés hiánya 2011-ben érte el a mélypontját, a GDP 7,8%-ára csökkent. A makrogazdasági egyensúlyhiány kezelésére szolgáló eljárás korrekciós cselekvési terve értelmében 2014-ben 4,6%-on kellett tartania a deficitet, 2015-ben 3,5%-ra szorítania a hiányt, hogy a költségvetés 2016-ban már csak a GDP 2,7%-kal tartalmazzon több kiadást (a hiány abban az évben 0,8% lett), mint bevételt.

A horvát kormányzat sikeres intézkedései – többek között aktív törvénykezéssel megteremtve a jogszabályi feltételeket, a gazdaságpolitika korábbi hibáit és a strukturális problémákat felismerve megfelelően orvosolta ezeket, az ország konvergencia-programja, a Nemzeti Reformprogram, és az EU által szorgalmazott gazdasági kormányzás – következtében a kiigazítás sikeres volt, a hiány az előre jelzett időszakban a GDP 3%-a alatt marad. Mivel a 2016-os adósságráta is csökkenést mutatott, így az Európai Tanács bejelentette, hogy az állam teljesítette az EU hiánycsökkentésre vonatkozó programját, így 2017. júniusában az EU megszüntette a túlzottdeficit-eljárást az állam ellen.⁶

A 2015–2019-es időszakban az éves gazdasági növekedés átlagosan 3%-os volt, ami meghaladta az uniós átlagot. Jelentős eredményeket ért el a külkereskedelmi volumene tekintetében is, az export a horvát GDP egyre nagyobb részét tette ki, így az áruexport 44,6%-kal, míg a szolgáltatásoké 25,7%-kal nőtt, megközelítve ezzel a behozatalt. Mindezek következtében, amint azt az első ábrán is nyomon követhetjük, 2015–2019 között a GDP-arányos adósság 84,7%-ról 72,8%-ra csökkent, s jelentős eredményeket könyvelhetünk el a foglalkoztatási ráta tekintetében is, mely 59,2%-ról 66,7%-ra nőtt.⁷

A 2017-ben hatalomra került új kormány a túlzottdeficit-eljárás megszüntetésére, valamint a gazdasági fellendülésre építette új gazdaságpolitikáját, melynek öt pillére volt, így (1) az adórendszer egyszerűsítése; (2) beruházás a növekedés motorjaiba, pl. a mezőgazdaságba, turizmusba és az iparba; (3) az intézmények hatékonysága; (4) az államháztartás fenntarthatósága; (5) az oktatási rendszer reformja. Kulcsfon-

tosságúnak tekintették a fiskális stabilitás megteremtését és megőrzését egyrészt a jobb hitelbesorolás, másrészt a nemzetközi pénzügyi piacokon kedvezőbb pozíció elérése, harmadrészt a konvergenciaprogram teljesítése érdekében.⁸

Nem, vagy csak nagyon lassú javulás volt tapasztalható a foglalkoztatás vonatkozásában. A 20-64 év közöttiek foglalkoztatási rátája 2018-ban is csak 71% volt, a második legalacsonyabb az Európai Unióban, melynek háttérében olyan strukturális problémák álltak, mint a korai nyugdíjazás, a privatizáció, a korábban állami tulajdonú cégek szerkezetátalakítása, a nyugdíjba vonulás speciális formáinak továbbélése (pl. háborús veteránok), az elhúzódó oktatási idő és az elsősorban nőket érintő családi kötelezettségek. A teljes munkanélküliségi ráta ugyan több mint a felére csökkent a 2013. évi csúcsot követően 17,3%-ról a pandémiát megelőzően 6,6%-ra, ami jelentős eredmény, de még mindig az egyik legmagasabb az Európai Unióban. Árnyalja a helyzetet, hogy a tartósan munkanélküliek száma 40%-ot tett ki, probléma a fiatalok munkába állása és a nők foglalkoztatottsága is rendkívül alacsony.⁹

3. A horvát makroökonómiai mutatók a COVID-19 válság kitörésétől napjainkig

Amikor a COVID-19 világjárvány elérte Horvátországot, a gazdaság lényegesen ellenállóbb helyzetben volt, mint a 2008-as globális pénzügyi válság idején, ennek ellenére a gazdasági visszaesés a válság első évében meglehetősen jelentősnek bizonyult, európai uniós viszonylatban az egyik legnagyobb volt. A válságot elmélyítette a 2020-as márciusában és decemberében lezajlott két pusztító földrengés, így az állam az év végére formálisan is a recesszió állapotába került. Ezt a GDP visszaesésében nyomon követhetjük, mely a pandémia évének első negyedében még az előrejelzéseknek megfelelően alakult, de a második és harmadik negyedévben a GDP már 10%-kal csökkent a 2019. év azonos időszakához viszonyítva, s így éves átlagban -8,1%-on állt meg. Háttérében a COVID-19 válság enyhítésére fordított támogatások mellett a lakossági fogyasztásban tapasztalható jelentős visszaesés, a turizmus, a tőkebefektetések, az export és import nagymértékű csökkenése állt.¹⁰

A világjárvány, az ebből következő gazdasági hanyatlás és a válságkezelés negatív irányba fordította a 2015 óta folyamatosan csökkenő államadósságot is, mely szintén a pandémia évében, 2020-ban tetőzött és a GDP 88,7%-án állt meg. Hasonló tendenciát tükröz az államháztartás hiánya, mely a COVID-19 előtti évek egyik erőssége volt a délkelet-európai államnak, de 2020-ban az előző évhez képest 7,7%-os visszaesést produkált. A kormányzat ezért kénytelen volt a költségvetés kiigazításához folyamodni, melyet május 18-án fogadott el a parlament. A COVID-járványkezelésre vonatkozó gazdasági intézkedésekkel a zágrábi kormány elsősorban a drasztikus gazdasági visszaesést tudta némileg kompenzálni és az ágazati leállás okozta bevételkiesésben hajtott végre tüneti kezelést. Ennek során azonban felélte az államháztartás előző két évben felhalmozott többletét és

tartalékait. A költségvetési bevételek nagyarányú csökkenését a járványkezelési intézkedések miatt megnőtt állami kiadások mellett, az adó- és járulékfizetések elhalasztása és a tervezett a gazdasági növekedés elmaradása okozta.

Összességében megállapítható, hogy a pandémia nyomában járó recesszió mélyen érintette a horvát makrogazdasági mutatókat, megakasztva azt az ígéretes növekedési pályát, mely a 2015 utáni időszakot jellemezte.¹¹

1. táblázat: Horvátország fő makrogazdasági mutató 2015–2022
Table 1: The Main Macroeconomic Indicators of Croatia 2015–2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022(e)
GDP	2,5	3,5	3,4	2,8	2,9	-8,1	(6,3) 10,2	5,8
infláció	-0,5	-1,1	1,1	1,5	0,8	0,1	2,6	2,0
államadósság	84,3	80,8	77,6	74,3	72,8	88,7	82,3	79,2
munkanélküliség	16,2	13,1	11,2	8,4	6,6	7,5	8,68	6,2
államháztartási hiány	-3,5	-0,9	0,8	0,2	0,3	-7,4	-4,11	-2,68

Forrás: Hrvatska Narodna Banka Main macroeconomic indicators – HNB

Ugyanakkor a jelentős visszaesés ellenére az állam a talpraállítás tekintetében meglehetősen jól teljesített, s ezt támasztja alá az 1. sz. táblázat minden makrogazdasági mutatója. A horvát gazdaság 2021-re 6,35%-os GDP gyarapodást tervezett, de a sikeres gazdaságélénkítő intézkedések következtében ez végül 10,2%-ban realizálódott, mellyel Zágráb az Európai Unió három legjobban teljesítő állama közé jutott. 2022-ben, ha nem is ilyen magas, de 5,8%-os bővüléssel számol, melyet azonban nagy mértékben befolyásolhat az orosz-ukrán háború és a nyomában fellépő energiaválság, valamint a növekvő infláció. Mindenesetre a Horvát Statisztikai Hivatal jelentése szerint Horvátország gazdasága 7,7%-kal nőtt 2022. második negyedében az előző év azonos időszakához képest – második legmagasabb az Európai Unióban –, mely 0,7%-os emelkedés a január és március közötti időszakhoz képest. A gazdasági stabilitás jele, hogy ez az ötödik negyedév egymás után, amikor növekedést képes produkálni a horvát gazdaság.¹²

A költségvetési mozgáster 2021-ben láthatóan javult, bár nem sikerült olyan jelentős eredményt elérni, mint a növekedés terén. A horvát kormányzat 2022-re jelentős konszolidációt célzott meg, a kormány által tervezett GDP-arányos államháztartási hiány 2022-ben 2,8%-os, 2023-ban pedig 1,6%-os deficittel számol. A hiány fedezésére azonban a horvát kormányzatnak hitelfelvételre volt szüksége, ami a pandémia első évében nem kis mértékben járult hozzá az államadósság növekedéséhez, de a vártnál kedvezőbb gazdasági mutatók már 2021-ben pozitívan befolyásolták az adósságot, mely több mint 6%-kal csökkent, s 2022-ben tervezetten 80% alá eshet. Az államadósság tekintetében is lassú javulás történt 2021-ben, s a horvát nemzeti reformprogram további eredményeket vetít előre, így

2022-ben 76,2%, 2023-ban 71,7%, 2024-ben 68,9%, 2025-ben pedig 66,9 százalékos GDP-arányos államadóssággal számol.¹³

Eközben a globális energia- és élelmiszerárak emelkedése hozzájárult az infláció növekedéséhez, amely 2021-ben 2,6%-ot tett ki és a növekedés 2022-ben is folytatódott. Az áremelkedésre reagálva a hatóságok 2022 februárjában intézkedéscsomagot jelentettek be, melyet szeptemberben újabb kiegészítés követett, s ezek elsősorban a kritikus fontosságú termékekre vonatkozó héakulcsok csökkentésére és az alapvető élelmiszerek árának korlátozására, valamint a kiszolgáltatott háztartásoknak nyújtott energiatámogatásokra összpontosítottak. A szabályozott energiaárak bizonyára továbbra is korlátozni fogják a negatív tendenciák gazdaságba való teljes átgyűrűzését. A horvát pénzromlás – más országokhoz hasonlóan – elsősorban az energia- és élelmiszerárak növekedésének következménye. Az energia ára jelentős mértékben függ az ukrainai háborútól, bár már azt megelőzően emelkedni kezdett és a háború csak tovább fokozta a drágulást.¹⁴

Az intézkedések ellenére a 2022 első félévévi inflációs ráta 8,6% lett, s a fogyasztói árak 2022 júniusában 12,1%-kal emelkedtek 2021 azonos hónapjához képest, ami a legmagasabb inflációs ráta azóta, hogy a nemzeti statisztikai hivatal figyelemmel kíséri ezeket az adatokat. A fogyasztási cikkek és szolgáltatások árai 2022 májusához képest 1,1%-kal nőttek.¹⁵

A horvát gazdaság jelenlegi mutatói alapján szilárd növekedést tükröz 2022-ben is, bár látható módon a bázishatás elmúlásával lassabb ütemben, mint a megelőző évben. A belföldi kereslet továbbra is erős, s a háztartások fogyasztása, valamint állóeszköz-beruházásai egyaránt hozzájárulnak a GDP növekedéséhez. A magánfogyasztás mellett a javuló munkaerőpiac, a felhalmozott megtakarítások és a fogyasztási hitelek emelkedése is gazdaságösztönző tényezők. Jelentősen befolyásolta a pozitív trendeket az idegenforgalmi ágazat magára találása. 2022 júliusában 4,3 millió turista érkezett az országba, ami 25,3 millió vendégéjszakában realizálódott. Ez kétszámjegyű növekedést jelent az előző év júliusához képest. Függetlenül attól, hogy a COVID-19 járvány továbbra is fennáll, 22,9%-kal többen érkeztek és 20,6%-kal több éjszakát töltöttek Horvátországban, mint 2021-ben. Sőt, ez még a járványt megelőző évhez képest is 0,4%-os növekedést jelent. A 2022 január és július közötti időszakban összesen 9,8 millió turista töltött el 47 millió éjszakát az adriai államban, s ez a 2021-es év azonos időszakához képest 67%-os érkezésbeli és 54,1%-os éjszakai bővülést tükröz.¹⁶

Az idegenforgalmi ágazat sikerei kedvezően hatottak a munkaerőpiaci folyamatokra is. A munkanélküliség, melyet a 2008-as válság idején Horvátország egyik legnagyobb problémájaként tarthattunk számon, s 2014-ben érte el csúcspontját 17,29%-kal, a két válság közötti időszakban jelentős eredményeket ért el és 2019-ben már csak 6,62%-os volt. A munkanélküliségi ráta a pandémia évében 7,51%-ra nőtt és a következő évben is tovább emelkedett, egészen 8,68%-ig. A megindult pozitív gazdasági folyamatoknak, az idegenforgalom növekedésének, a szolgáltatási ipar bővülésének köszönhetően a munkanélküliségi ráta 2022 júliusában 6,3%-

ra csökkent és ezzel egyidejűleg a foglalkoztatás terén is javulás tapasztalható. S bár láthatóak az ezen a területen elért eredmények, továbbra is fennállnak a nagy területi különbségek, a fiatalok és nők foglalkoztatásának alacsonyága.¹⁷

A gazdasági növekedés fellendülésében jelentős uniós források is szerepet játszanak. Ez egyrészt magában foglalja a többéves pénzügyi keretből származó ún. hagyományos alapokat, mely a 2021-2027 közötti időszakra több mint 14 milliárd euró támogatást biztosít az EU legfiatalabb tagállama számára. Másrészt a Next generation által biztosított helyreállítási és ellenállóképességi eszköz révén 10 milliárd euró (a támogatás és a hitel részt is beleértve) illeti meg Zágrábot. Utóbbi kapcsán az Európai Bizottság Horvátország 2020. évi GDP-jének 12,8%-át kitevő, 6,3 milliárd eurós támogatást hagyott jóvá a 2021-2026-os időszakra, melyhez 3,6 milliárd eurós hitel társul. Az állam már 2021 októberében megkapta az első kifizetést, 818 millió eurót. A projektek magukban foglalják az energiahatékonysági, megújuló energiára és zöld beruházásokra vonatkozó fejlesztéseket, a fenntartható mobilitást, a közszféra, a felsőoktatás digitalizációját, továbbá a rurális terек digitális bekapcsolását a horvát gazdaságba. Figyelembe véve az összes rendelkezésre álló uniós eszközt, az elkövetkezendő hét évben mintegy 30 milliárd euró áll Horvátország rendelkezésére a fejlesztésekre.¹⁸

2. táblázat: A horvát gazdaság erősségei és gyengeségei

Table 2: Strengths and weakness of Croatian economy

erősségek	gyengeségek
geopolitikai helyzet	egyoldalú gazdasági szerkezet
hosszú tengerpart	idegenforgalomtól való függés (GDP 20%)
olaj – és gázpotenciál	alacsony ipari diverzifikáció
ERM-II-hez való csatlakozás	intézményi hiányosságok: nem hatékony a közigazgatás, az egészségügy, az igazságszolgáltatás
eurózónához való csatlakozás kilátásai	korruptió
jelentős uniós források	magas államadósság
kiváló infrastruktúra	versenyképesség hiánya
	magas ifjúsági és női munkanélküliség
	szakképzett munkaerő elvándorlása
	népesség csökkenése

Forrás: Coface: Economic analyses: Croatia. Croatia / Economic analysis – Coface (cofacecentraleurope.com)

A 2021-ben elfogadott horvát nemzeti reformprogram 2022-ben 3%-os gazdasági növekedéssel számol, 2023-ban 4,4%-kal, 2024-ben 2,7%-kal, 2025-ben pedig 2,5%-kal tervez. A program összesen 95 intézkedést tartalmaz, melyből 60 a helyreállítási és rezilienciaépítési tervre vonatkozik. A teljes összeg 66%-át helyre-

állításra, 34%-át az ellenálló képesség növelésére fordítják. Az aktivitások hat területet ölelnek fel, így a gazdaság, a közigazgatás, az igazságügy és állami vagyon, az oktatás, a tudomány és kutatás, a munkaerőpiac és szociális védelem, valamint az egészségügy fenntarthatóvá és versenyképessé tételét. Mindezek kiegészülnek a klímaváltozás kihívásaival, az energia-fenntarthatósággal, a digitalizációval, valamint a korrupció megelőzésével és leküzdésével kapcsolatos célkitűzésekkel.¹⁹

Minden makrogazdasági mutató azt tükrözi, hogy bár Horvátországot 2020-ban mélyen érintette a válság, abból már a következő évben sikeresen talpraállt, illetve látható módon elkezdődött a javulás és nem ismétlődött meg a 2008-as hosszan tartó recesszió. Háttérben az állt, hogy a két válság közötti időszakban sikeresen végrehajtotta a legfontosabb strukturális reformokat, melyek a gazdaság motorjaiként funkcionálva lehetővé tették a gyors kilábalást. A felépülés 2021-22-ben 'V' fellendülési görbével jellemezhető (meredek visszaesés, majd a gazdasági növekedés meredek emelkedése), mely lehetővé tette a válság előtti pozitív folyamatok folytatását, gazdasága fenntarthatóvá vált, ezzel is alátámasztva az euró bevezetésének lehetőségét.²⁰

4. Euró bevezetése

Az Európai Unióba való 2013-as belépéssel Horvátország számára kötelezővé vált az euró hivatalos pénznemként történő bevezetése, de ehhez először meg kellett felelnie az EU által meghatározott valamennyi alapvető követelménynek. Ezek közül a legfontosabbak a maastrichti kritériumok, mely szerint az infláció nem lehet 1,5 százalékponttal több, mint a három legnagyobb árstabilitással rendelkező tagállam inflációs rátájának átlaga. További feltétel, hogy az éves államháztartási hiány nem haladhatja meg a bruttó hazai termék (GDP) 3%-át, a bruttó államadósság nem lépheti túl a GDP 60%-át, és a hosszú távú hitelek kamatlába legfeljebb 2 százalékponttal lehet magasabb, mint a három, legnagyobb árstabilitással rendelkező tagállam tízéves lejáratú államkötvényeinek átlagos kamatlába.²¹

2017. októberében a Horvát nemzeti Bank és a kormányzat közösen az euró horvátországi bevezetésének előkészítésére gazdasági konferenciát szervezett, ahol a miniszterelnök annak a feladatnak adott hangot, hogy mielőtt az ország 2020-ban átveszi az Európai Unió elnökségét, be kíván lépni aERM-II. Európai Valuta mechanizmusba. A dokumentum pontos dátumok megnevezése nélkül célként fogalmazta meg, hogy Horvátország két kormányzati cikluson belül az euróövezet tagjává váljon (ami az elkövetkezendő 7-8 évet jelentette). Borisz Vujcic jegybankelnök a konferencián elhangzott hozzászólása szerint a szükséges kritériumok teljesítése reális célkitűzés, de hozzátette, hogy addig még számos strukturális reformra van szükség. Az euró bevezetését segítheti, hogy Horvátország a leginkább „euroizált” uniós ország azok közül, amelyek még nem vezették be a közös valutát, hiszen a helyi betétek mintegy 75%-a és a helyi adósságok 67%-a euróban denominált. A horvát kereskedelmi tőzsde mintegy 60%-a az eurózónához kapcsolódik, míg a turisztikai bevételek 70%-a az euróövezet országaiból származik.²²

Mindezt megerősítette a 2018. május 10-én elfogadásra kerülő az euró Horvátországban történő bevezetésére vonatkozó stratégia, melyben elemzik az euró bevezetésének gazdasági költségeit és hasznait, és ennek alapján megerősítik, hogy Horvátországnak a lehető leghamarabb be kell vezetnie a közös valutát.²³

3. Táblázat: Az euró bevezetésének előnyei és költségei

Table 3: The benefits and costs of introducing euro

az euró bevezetésének fő előnyei	az euró bevezetésének fő költségei
tranzakciós költségek csökkentése	monetáris szuverenitás elvesztése
az árfolyamkockázat csökkentése	árfolyampolitika elvesztése
számviteli költségek csökkentése	az euró bevezetésének költségei (várhatóan a horvát GDP 0,5%-a)
spekulatív támadások megelőzése	árak rövid távon történő emelkedése (várhatóan a GDP 0,2 – 0,4 %)
árstabilitás	a pénzeszközök EKB kezébe
az átláthatóság javulása, könnyen összehasonlíthatóvá válnak	
tőkeáramlás stabilizálódása	
devizaadósság-hányad eltűnése megszünteti a GDP-hez mért államadósság-ráta növekedésének kockázatát árfolyamgyengülés esetén	
FDI növekedése	
alacsony inflációs ráta	
kereskedelem és turizmus ágazatok további erősödése	
erősebben integrált és hatékony pénzügyi piacok	
uniós gazdasági integráció magasabb szintje	
gazdasági stabilitás és növekedés	
nagyobb érdekérvényesítés a globális gazdaságban	

Forrás: Vlada Republike Hrvatske Hrvatska narodna banka: Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj. Travanj 2018. 18–46.

Horvátország 2020-as költségvetési tervének negatív kilátásai és a pandémia okozta gazdasági válság aggályossá tette az „euróövezet váróterme” néven ismert ERM-II-be tervezett belépését, de ennek ellenére a horvát kuna (együtt a bolgár levával) 2020. július 10-én bekerült az árfolyam-mechanizmusba. A döntést az euróövezeti országok pénzügyminiszterei, az Európai Központi Bank elnöke, valamint Dánia, Bulgária és Horvátország pénzügyminiszterei és jegybankelnökei közös megegyezéssel hozták meg, melyre az Európai Bizottság és a Gazdasági és Pénzügyi Bizottság bevonásával közös eljárást követően került sor.

Az ERM-II-ben való kétéves részvétel célja az euroövezeten kívül lévő Zágráb támogatása és felkészítése arra, hogy az euróövezethez csatlakozzon, mely komoly

mérföldkönek számít az euró felé vezető úton. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a két évet követően automatikusan bevezethető az európai fizetőeszköz. Ugyanis, ha a kiválasztott makrogazdasági mutatók nem felelnek meg a maastrichti kritériumoknak a tagország az ERM II-ben korlátlan időt tölthet. A horvát kormány 2020 decemberében nemzeti tervet fogadott el a horvát kuna euróval való felváltására. A terv fő célja az euróra való zökkenőmentes átállás biztosítása.²⁴

Az európai döntéshozatali folyamat részeként az Európai Bizottság 2022. június 1-jén a 2022. évi konvergenciajelentésében megállapította, hogy Horvátország teljesíti az euróövezethez való csatlakozás valamennyi kritériumát, és javasolta a Tanácsnak, hogy Horvátország 2023. január 1-jén vezesse be az eurót.²⁵

Következő lépésként 2022. június 16-án az eurócsoport jóváhagyta az Európai Bizottság és az Európai Központi Bank pozitív értékelését, és egyetértett abban, hogy Horvátország teljesítette az összes szükséges gazdasági konvergenciakritériumot. Ezután az ECOFIN Tanács június 17-i ülésén az euroövezeti tagállamok minősített többségi szavazatával szabad utat kapott az euró horvátországi használata. Az Európai Tanács június 23-24-i ülésén tárgyalta a kérdést és hagyta azt jóvá. A végső döntés a Tanács kezében volt, de ezt még megelőzte az Európai Parlament kedvező szavazása. Az Európai Parlament július 5-én igen magas támogatottsággal, 539 igen szavazattal, 45 ellenszavazattal és 48 tartózkodással elfogadta Siegfried Mureşan (EPP, RO) jelentését, amely szerint Horvátország teljesíti az euró 2023. január 1-jei bevezetéséhez szükséges valamennyi kritériumot.²⁶

A Tanács 2022. július 12-én fogadta el azt a három utolsó jogi aktust, amelyek szükségesek ahhoz, hogy Horvátország 2023. január 1-jén megkezdhesse nemzeti valutájának, a kunának (HRK) az euróval (€) való felváltását. Ezzel lezárult az a tanácsi folyamat, amely lehetővé tette Horvátország számára, hogy 2023. január 1-től az euróövezet 20. tagjává váljon. A három jogi aktus egyike az euró és a horvát kuna közötti átváltási árfolyamot $1 \text{ EUR} = 7,53450 \text{ HRK}$ határozta meg, ami megfelel a kuna árfolyam-mechanizmusban (ERM-II) belüli aktuális középárfolyamának. Kiadásra került továbbá egy tanácsi határozat az euró 2023. január 1-i bevezetőségéről Horvátországban és egy rendelet ennek menetrendjéről.²⁷

2022 májusában Horvátország is elfogadta az eurónak a Horvát Köztársaság hivatalos pénznemként történő bevezetéséről szóló törvényt (NN 57/2022), amely fontos lépés volt afelé, hogy felkészítse pénzügyi piacát erre a változásra. A törvény elfogadása nem volt egyhangú (117 parlamenti képviselő szavazott mellette, 13 ellene, egy pedig tartózkodott), az ellenzék ugyanis aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy az euró bevezetése növelheti a szegénységet, az árakat és hozzájárulhat a jelenlegi infláció további emelkedéséhez. A májusi törvény megtiltja az üzleti szervezeteknek, hogy indokolt ok nélkül növeljék az áruk vagy szolgáltatások árát az euró bevezetése miatt (pl. kerekítés), bár nem szankcionálja az indokolatlan áremelkedésekért. Ugyanakkor szankciót ír elő azon szervezetek számára, amelyek nem követik a kuna euróra történő átváltására megállapított eljárásokat.²⁸

2022. szeptember 5-től kezdődően egészen 2023. december 31-ig az árakat kötelező kunaiban és euróban is megjeleníteni. A jogalkotó ezt a polgárok védelmének eszközeként vezette be, s minden üzleti egységnek világosan és észrevehetően fel kell tüntetnie mindkét árat, és az áraknak összhangban kell lenniük a megállapított árfolyammal. Az árak kettős megjelenítésének megkövetelése kiterjed a számlákra, az árcédulákra, az árlistákra, beleértve a weboldalakon találhatóakat is és a reklám bármely formájára. A 2023. január 1–14 közötti két hét a kettős forgalom időszaka lesz, amikor is kunaiban és euróban is lehet fizetni, de aki kunaiban fizetett, a visszajárót euróban fogja megkapni. A törvény rendelkezett arról is, hogy a kuna magánszemélyek által rögzített árfolyamon történő átváltása az összes kereskedelmi bankban és a horvát postahivatalokban 2023. december 31-ig lehetséges lesz.²⁹

5. Összegzés

A horvát gazdasági és politikai elit szerint az euróhoz való csatlakozás helyes döntés az ország, a vállalkozások és a polgárok, valamint a gazdaság különböző ágazatai, különösen a turizmus számára. A gazdaságpolitikai intézkedéseken keresztül végrehajtott kormányzati kiigazítások pozitív hatással bírtak az euroövezeti csatlakozás folyamatára. Az inflációs célkitűzés ugyan nem teljesült, de ennek ellenére megszerezte az uniós intézmények támogatását, tekintettel arra, hogy euróövezet egészében jelentkezik a magas és külső tényezők által vezérelt infláció. Pozitív tényezőként értékelhetjük, hogy az ország a világjárvány, a magas infláció és az Ukrajna elleni orosz háború gazdasági következményei ellenére is elkötelezett az euró bevezetésével kapcsolatban.

Ugyanakkor az Eurobarométer 2022 április felméréséből az derül ki, Horvátországban megkérdezettek csak 55%-a mondta azt, hogy támogatja az euró bevezetését, ami hétpontos csökkenés az előző évi 62%-os adathoz képest. Különösen aggasztó, hogy a válaszadóknak csak 37%-a vélte úgy, hogy országa felkészült az uniós valuta bevezetésére. A felmérésből az is kiderült, hogy a horvátokat leginkább az áremelkedések aggasztják, és úgy vélik, hogy a kuna az ország identitásának részeként elveszik a történelemben. A tanulmány eredményei azt mutatják, hogy a horvátok attól tartanak, hogy az euró bevezetése áremelkedéshez vezet (81%).³⁰

Ugyanakkor a döntés pozitív megerősítést ad a válsaggal küzdő Európai Uniónak is, hiszen Horvátország 2023-as közös valutához való csatlakozása az első jelentős európai integrációs folyamat a brexit óta, és az euró további bővítését jelenti a Balkánon. Az EP euróval foglalkozó munkacsoportjának elnöke, Margarida Marques (S&D, PT) így nyilatkozott: „Amikor határainkon megkérdőjelezzük az európai értékeket, ez az egység, a további integráció egyértelmű jele, és hozzájárulás az euró, mint globális valuta erejéhez. Az euró Horvátország általi bevezetése azt mutatja, hogy a közös valuta ösztönző és szilárd projekt, amely nagyobb biztonságot és stabilitást garantál a polgárok számára.”³¹

JEGYZETEK / NOTES

- 1 Lőrinczné Bencze Edit (2014): A válság és a társadalmi konfliktusok összefüggései, válságmenedzsment Horvátországban. *Gazdaság & Társadalom*, 2. (2014), 31–44. old.
- 2 Croatian National Bank (2014): Bulletin No. 201. March 2014.
- 3 Jurčič, Ljubo (2011): Hrvatska – atipičan model gospodarenja. *Ekonomski Pregled* 61 (12) 852–880. old.
- 4 Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2008–2018.; Croatian National Bank: Statistics Statistics – HNB
- 5 Council of the European Union (2014): Council opens excessive deficit procedure for Croatia. Brussels, 28 January 2014, 5646/14, Presse 29.
- 6 Council of European Union (2017): Croatia and Portugal: Deficits below 3% of GDP, Procedures Closed. Croatia and Portugal: Deficits below 3% of GDP, procedures closed – Consilium (europa.eu)
- 7 Hermine, Vidovic (2016): CROATIA: Economy back on a more stable growth path. *Wiiw Forecast Report*.
- 8 Portfolio (2017): Croatia wants to adopt euro within 7-8 years – Prime Minister – Portfolio.hu
- 9 Iva, Tomić – Ivica, Rubil – Danijel Nestić – Paul Stubbs (2019): The Employment and Social Situation in Croatia. European Parliament. The employment and social situation in Croatia (europa.eu)
- 10 Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Effects of the COVID-19 Pandemic of Socioeconomic Indicators. CROATIAN BUREAU OF STATISTICS (dzs.hr)
- 11 Hrvatska Narodna Banka Main macroeconomic indicators – HNB
- 12 Government of the Republic of Croatia (2022): Croatia’s GDP rises 7.7% in Q2. Government of the Republic of Croatia – Croatia’s GDP rises 7.7% in Q2
- 13 bneIntelliNews: Outlook: 2022 Croatia. Online: bne IntelliNews – OUTLOOK: 2022 Croatia
- 14 Laurent, Simmonds: PM Plenkovic Talks Anti-inflation Measures: We’ll Cap Price of Electricity. PM Plenkovic Talks Anti-Inflation Measures: We’ll Cap Price of Electricity (total-croatia-news.com)
- 15 HINA (2022): Inflation in Croatia Reaches Record High of 12,1%. Inflation in Croatia Reaches Record High of 12.1% (total-croatia-news.com)
- 16 Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Effects of the COVID-19 Pandemic of Socioeconomic Indicators. Tourism. CROATIAN BUREAU OF STATISTICS (dzs.hr)
- 17 Statista: Croatia: Unemployment rate from 1991 to 2021. Croatia: unemployment rate 2021 | Statista
- 18 Government of the Republic of Croatia (2022): National Reform Programme. national_reform_programme_croatia_2022_en.pdf (europa.eu)
- 19 Government of the Republic of Croatia (2021): Convergence Programme of the Republic of Croatia for the period 2022–2024. Microsoft Word – CONVERGENCE PROGRAMME 2022-2024.docx (gov.hr)

- 20 European Commission (2022): 2022 Country Report-Croatia. Brussels, 23.5.2022 SWD(2022) 613 final 2022-european-semester-country-report-croatia_en.pdf (europa.eu)
- 21 Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés. 140. cikk. Az Európai Unió Hivatalos Lapja. C 326/49
- 22 Portfolio (2017): Croatia wants to adopt euro within 7-8 years – Prime Minister – Portfolio.hu
- 23 Vlada Republike Hrvatske – Hrvatska Narodna Banka (2018): Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj. Travanj 2018. 18–46. old.
- 24 Ettore Dorrucci – Michael Fidora – Christine Gartner – Tina Zumer (2020): The Bulgarian lev and the Croatian kuna in the exchange rate mechanism (ERM II). ECB Economic Bulletin, Issue 6/2020
- 25 European Commission (2022): Convergence Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 87–108. old. ip179_en (2).pdf
- 26 European Parliament (2022): MEPs approve Croatia’s entry into the eurozone. MEPs approve Croatia’s entry into the eurozone | News | European Parliament; (europa.eu)
- 27 Council of the European Union (2022): Council regulation amending Regulation (EC) No 2866/98 as regards the conversion rate to the euro for Croatia. 10853/22 Brussels, 6 July 2022., Council of the European Union: (2022): Council regulation amending Regulation (EC) No 974/98 as regards the introduction of the euro in Croatia. 9868/22 Brussels, 6 July 2022; Council of the European Union (2022): Council Decision on the adoption by Croatia of the euro on 1 January 2022. 9867/22 Brussels, 6 July 2022
- 28 Hrvatski Sabor (2022): Zakon o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj. NN 57/2022-803 Perma | Zakon o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj
- 29 Milica, Škaro (2022): Croatia: Euro to be Introduced as Official Currency. Law Library. Croatia: Euro to Be Introduced as Official Currency | Library of Congress (loc.gov); Wolf Theiss (2022): Enlargement of the Eurozone. Road Map to the Introduction of the Euro in Croatia.
- 30 European Commission (2022): Introduction of the euro in the Member States that have not yet adopted the common currency. Flash Eurobarometer 508.
*Introduction_euro_in_MS_not_yet_adopted_common_currency_FL_508_en.pdf
- 31 European Parliament (2022): MEPs approve Croatia’s entry into the eurozone. MEPs approve Croatia’s entry into the eurozone | News | European Parliament (europa.eu)

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés. 140. cikk.** Az Európai Unió Hivatalos Lapja. C 326/49 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN#page=62>
 bneIntelliNews: Outlook: 2022 Croatia. Online: bne IntelliNews – OUTLOOK: 2022 Croatia
- Coface: Economic analyses:** Croatia. Croatia / Economic analysis – Coface (cofacecentraleurope.com)
- Council of the European Union (2014):** Council opens excessive deficit procedure for Croatia. Brussels, 28 January 2014, 5646/14, Presse 29.
- Council of European Union (2017):** Croatia and Portugal: Deficits below 3% of GDP, Procedures Closed. Croatia and Portugal: Deficits below 3% of GDP, procedures closed – Consilium (europa.eu)
- Council of the European Union (2022):** Council regulation amending Regulation (EC) No 2866/98 as regards the conversion rate to the euro for Croatia. 10853/22 Brussels, 6 July 2022.
- Council of the European Union (2022):** Council regulation amending Regulation (EC) No 974/98 as regards the introduction of the euro in Croatia. 9868/22 Brussels, 6 July 2022.
- Council of the European Union (2022):** Council Decision on the adoption by Croatia of the euro on 1 January 2022. 9867/22 Brussels, 6 July 2022
- Croatian National Bank (2014):** Bulletin No. 201. March 2014.
- Croatian National Bank: Statistics Statistics – HNB**
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske:** Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2008–2018.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske:** Effects of the COVID-19 Pandemic of Socioeconomic Indicators. CROATIAN BUREAU OF STATISTICS (dzs.hr)
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske:** Effects of the COVID-19 Pandemic of Socioeconomic Indicators. Tourism. CROATIAN BUREAU OF STATISTICS (dzs.hr)
- Ettore, Dorrucchi – Michael, Fidora – Christine Gartner – Tina, Zumer (2020):** The Bulgarian lev and the Croatian kuna in the exchange rate mechanism (ERM II). ECB Economic Bulletin, Issue 6/2020
- European Commission (2022): 2022 Country Report-Croatia. Brussels, 23.5.2022 SWD(2022) 613 final 2022-european-semester-country-report-croatia_en.pdf (europa.eu)**
- European Commission (2022):** Convergence Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 87–108. old. ip179_en (2).pdf
- European Commission (2022):** Introduction of the euro in the Member States that have not yet adopted the common currency. Flash Eurobarometer 508.
 *Introduction_euro_in_MS_not_yet_adopted_common_currency_FL_508_en.pdf

- European Parliament (2022):** MEPs approve Croatia's entry into the eurozone. MEPs approve Croatia's entry into the eurozone | News | European Parliament; (europa.eu)
- European Parliament (2022):** MEPs approve Croatia's entry into the eurozone. MEPs approve Croatia's entry into the eurozone | News | European Parliament (europa.eu)
- Government of the Republic of Croatia (2022):** Croatia's GDP rises 7.7% in Q2. Government of the Republic of Croatia – Croatia's GDP rises 7.7% in Q2
- Government of the Republic of Croatia (2021):** Convergence Programme of the Republic of Croatia for the period 2022–2024. Microsoft Word – CONVERGENCE PROGRAMME 2022-2024.docx (gov.hr)
- Hermine, Vidovic (2016): CROATIA:** Economy back on a more stable growth path. Wiiw Forecast Report.
- HINA (2022):** Inflation in Croatia Reaches Record High of 12,1%. Inflation in Croatia Reaches Record High of 12.1% (total-croatia-news.com)
- Hrvatska Narodna Banka** Main macroeconomic indicators – HNB
- Hrvatski Sabor (2022):** Zakon o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj. NN 57/2022-803 Perma | Zakon o uvođenju eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj
- Iva, Tomić – Ivica, Rubil – Danijel, Nestić – Paul, Stubbs (2019):** The Employment and Social Situation in Croatia. European Parliament. The employment and social situation in Croatia (europa.eu)
- Jurčić, Ljubo (2011):** Hrvatska – atipičan model gospodarenja. Ekonomski Pregled 61 (12) 852–880. old.
- Laurent, Simmonds:** PM Plenkovic Talks Anti-inflation Measures: We'll Cap Price of Electricity. PM Plenkovic Talks Anti-Inflation Measures: We'll Cap Price of Electricity (total-croatia-news.com)
- Lőrinczné Bencze Edit (2014):** A válság és a társadalmi konfliktusok összefüggései, válságmenedzsment Horvátországban. Gazdaság & Társadalom, 2. (2014), 31–44. old.
- Milica, Škaro (2022):** Croatia: Euro to be Introduced as Official Currency. Law Library. Croatia: Euro to Be Introduced as Official Currency | Library of Congress (loc.gov)
- Portfolio (2017):** Croatia wants to adopt euro within 7-8 years – Prime Minister – Portfolio.hu
- Statista: Croatia:** Unemployment rate from 1991 to 2021. Croatia: unemployment rate 2021 | Statista
- Vlada Republike Hrvatske – Hrvatska Narodna Banka (2018):** Strategija za uvođenje eura kao službene valute u Republici Hrvatskoj. Travanj 2018.
- Wolf Theiss (2022):** Enlargement of the Eurozone. Road Map to the Introduction of the Euro in Croatia.